

J. Jegorov

NEUTRALITEEDI OSA
RAHVASTE VÕITLUSES
RAHU JA SÕLTUMATUSE
EEST

A-17346 v

EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

J. JEGOROV

JURIIDILISTE TEADUSTE KANDIDAAT

NEUTRALITEEDI OSA
RAHVASTE VÕITLUSES
RAHU JA SÕLTUMATUSE EEST

Nr. 9 (257)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS • TALLINN 1958

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

101828

Sissejuhatus

Meie epohhi iseärasuseks on sadade miljonite inimeste aktiivne osavõtt poliitilisest elust, võitlusest rahu eest.

Sõja ja rahu küsimused on olnud eriti käesoleval sajan-dil kas üksikute riikide või enamiku maailma rahvaste poliitilise elu tähelepanu keskpunktis. Kahe maailmasõja kogemuste najal veendusid rahvahulgad, et riikide saatust ei või usaldada reaktsioonilistele valitsejatele, kes lähtuvad oma tegevuses kitsastest, omakasupüüdlikest klassihuvidest. Rahvad ei soovi enam elada vana viisi, vaid tahavad ise juhtida oma riikide saatust. Reas maa-des on kehtestatud demokraatlik kord, on astutud iseseis-vale arenguteele ning peetakse aktiivset võitlust sõda õhutavate reaktsiooniliste jõudude vastu.

Silmapaistev on edu, mida NSV Liit, Hiina Rahva-vabariik koos kogu sotsialistliku leeri maadega ning teiste rahuarmastavate maadega on saavutanud võitluses rahvusvahelise pinevuse nõrgenemise eest, rahu eest, uue maailmasõja ärahoidmise eest.

Äärmise selgusega on kujunenud kaks leeri rahvus-vahelisel areenil: ühelt poolt demokraatia- ja sotsialismi-leer, kes taotleb tugevat ja püsivat rahu, ning teiselt poolt imperialismileer, kes katsetab uue maailmasõja vallapäästmist.

Rahvad mõistavad väga hästi, et nende kahe jõu vahe-lise võitluse tulemusest sõltub inimkonna tulevik. See-pärast maakera elanikkonna laialdased kihid, sõltumata oma poliitilistest, usulistest ja teistest vaadetest ning arvamustest, tõusevad võitlusse rahu eest. Kooskõlas sõjaohu vastu ja rahu eest võitlevate miljonite inimeste soovide ja lootustega kutsuti 16.—22. juulini 1958. a. Stokholmis kokku desarmeerimist ja rahvusvahelist koos-tööd taotlev kongress. Kõigi maade rahvad nõuavad otsustavalt, et lõdvendataks rahvusvaheline pinevus ja kõrvaldataks pinevust tekitavad tegurid. Kuid samal ajal seavad lääneriikide imperialistlikud ringkonnad oma

agressiooni ja relvastumispoliitikaga kogu inimkonna laastava aatomisõja ohu ette. NLKP Keskkomitee aruandes partei XX kongressile öeldakse: «Külma sõja» inspireerijad asusid sõjaliste blokkide loomise teele. Paljud maad tõmmati rahvaste tahte vastaselt agressiivsesse suletud rühmitustesse — Põhja-Atlandi blokki, Lääne-Euroopa liitu, SEATO-sse (sõjalisse blokki Kagu-Aasia jaoks), Bagdadi pakti»¹.

NLKP XX kongressist möödunud kahe aasta jooksul on imperialistlike riikide valitsevad ringkonnad püüdnud mainitud sõjalisi liite veelgi tugevdada ning koondata neid ühtsesse agressiivsesse blokki eesotsas Ameerika Ühendriikidega. Nimetatud agressiivsed blokid on määratud eeskätt sõja ettevalmistamiseks ja vallapästmiseks sotsialismileeri vastu, samuti aga ka kapitalistlike maade demokraatliku liikumise ning kolooniate ja sõltuvate maade rahvusliku vabadusliikumise lämmatamiseks. NATO, SEATO ja Bagdadi pakt on tööriistadeks rahvusvahelise reaktsiooni käes, kelle agressiivsed sammud Egiptuses, Ungaris, Süürias, Omaanis, Liibanonis, Alžeerias, Tuneesias, Indoneesias ja mujal on kõigile teada. Ameerika Ühendriikide sõjaväeosade paigutamine blokkidest osavõtvate riikide territooriumile, Ameerika Ühendriikide sõjaväebaaside võrgu pidev laiendamine, vesinikupommidega varustatud lennukite patrulllennud NATO liikmesriikide territooriumi kohal, stardiväljakute ehitamine aatomiraketide väljalaskmiseks, Ameerika kindralite hüsteerilised üleskutsed «preventiivseks kommunismivastaseks sõjaks», aatomi- ja vesinikupommidega varustatud Ameerika Ühendriikide sõjaväelennukite provokatsioonilised lennuretked Nõukogude Liidu piiride suunas, keeld järgneda NSV Liidu eeskujule aatomi- ja vesinikurelva katsetamise lõpetamises, Poola Rahvavabariigi ettepaneku, luua Euroopa keskosas aatomivaba tsoon («Rapacki plaan»), ignoreerimine jne. — see kõik tõendab, et Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad taotleavad agressiivseid eesmärke. Rahvaste julgeoleku probleem on käesoleval ajal omandanud erilise teravuse ka seoses sellega, et Ameerika Ühendriigid rakendavad abinõusid tuumarelva paigutamiseks Saksa Föderatiivse Vabariigi territooriumile.

¹ N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile, Tallinn, 1956, lk. 18.

Kogu maailma rahvad jälgivad ärevusega, kuidas Ameerika Ühendriikide agressiivsed ringkonnad uuesti taastavad Saksa militarismi, mis on etendanud tähtsat osa kahe maailmasõja vallapäästmisel. Igaüks mõistab, et Ameerika Ühendriikide valitsevate ringkondade agressiivne provokatsiooniline tegevus võib saada eriti saatustlikuks nende maade elanikkonnale, kuhu on rajatud Ameerika Ühendriikide sõjaväebaasid.

Kaasaegse tuumarelva ja ballistilise raketi sajandil omandab neutraliteedi probleem erilise tähtsuse. Neutraliteet võimaldab riikidel, kes sellest kinni peavad, agressiivsete jõudude poolt uue sõja vallapäästmise korral pääseda katastroofist. Selle üle mõtlevad üha sagedamini mõningate NATO liikmesriikide ühiskondlikud ringkonnad, kellele on määratud mittekadestatav Ameerika Ühendriikide aatomipolügooni osa ja kes on pidevalt sunnitud ohverdama oma suveräniteeti Atlandi bloki kasuks. Lääne-Euroopa ühiskondlikus arvamuses tugevneb üha enam veendumus, et rahu ja julgeolekut ei kindlustata agressiivsete sõjaliste blokkide ja relvastuse võidujooksu kaasabil, vaid rahuliku kooseksisteerimisega ja koostöös kõigi maadega, vastastikuse usalduse kehtestamise ja rahvusvahelise pinevuse nõrgendamise teel.

Neutraliteet avab laiad võimalused konstruktiivse rahupoliitika teostamiseks. P. N. Pospelov märkis ettekandes V. I. Lenini 88. sünni-aastapäevale pühendatud koosolekul Moskvast: «Kapitalistlikus maailmas on äärmiselt reaktsioonilisi jõude, kes maniakaalse kangekaelsusega klammerduvad jõupoliitika külge, kes on valmis kergemeelselt ja roimarlikult mängima inimkonna saatusega, aatomi- ja vesinikupommidega. Teisest küljest aga on ka kapitalistide hulgas, kodanlike teadlaste hulgas kainelt mõtlevaid inimesi, kes astuvad välja sõja vastu, kes mõistavad, et ei Nõukogude Liit ega teised sotsialistlikud maad pole huvitatud sõjast, mõistavad, et kahe süsteemi rahuliku kooseksisteerimise leninlikud printsiibid, mis leidsid edasiarendamist NLKP XX kongressi otsustes, on sotsialistlike maade välispoliitika vankumatuks aluseks»².

² «Leninism on kommunismi triumfi eest peetava võitluse võitmatu lipp», seltsimees P. N. Pospelovi ettekanne V. I. Lenini 88. sünni-aastapäevale pühendatud pidulikul koosolekul Moskvast, «Rahva Hää», 23. aprillist 1958. a.

«Külma sõja» ning agressiivse «jõupositsiooni» poliitika tingimustes pole Nõukogude valitsus loobunud rahu ja rahvaste julgeoleku kaitsmise poliitikast. Kõik maailma rahvad tervitavad palavalt NSV Liidu ja teiste rahuarmastavate riikide edukaid jõupingutusi rahvusvahelise pinevuse lõdvendamiseks.

Rahulik kooseksisteerimine, sõbralik rahvusvaheline koostöö võivad takistada uue sõja puhkemist. Progressiivne inimkond teab väga hästi, et V. I. Lenin formuleeris esimesena erinevate ühiskondlike süsteemidega riikide rahuliku kooseksisteerimise printsiibi, seda ühtlasi põhjendades. See printsiip määras ära maailmas esimese sotsialistliku riigi välispoliitika sisu ja suuna. Jäädes ustavaks leninlikule õpetusele, deklareeris NLKP XX kongress, et Nõukogude Liidu välispoliitika peajooneks on olnud ja jääb erineva ühiskondliku korraga riikide rahuliku kooseksisteerimise leninlik printsiip. Marksistlik-leninlik teadus, põhinedes ühiskondlike arenguseaduste ja erinevate ühiskondliku ja riikliku korraga riikide kooseksisteerimise ajaloolistel kogemustel, kinnitab kahe süsteemi rahuliku kooseksisteerimise võimalikkust. NSV Liit asub kindlalt seisukohal, et praegu ei ole olemas niisuguseid rahvusvahelisi probleeme, mida ei saaks lahendada rahulikul teel.

Rahuliku kooseksisteerimise printsiip seati Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni aluseks. Olukorras, mis kujunes pärast Teist maailmasõda, on riikide rahuliku kooseksisteerimise printsiip kajastust leidnud tuntud viies välispoliitika printsiibis, mille kuulutasid välja India Vabariigi ja Hiina Rahvavabariigi peaministrid (28. juuni 1954. aasta deklaratsioon). Need printsiibid on: 1) territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse vastastikune austamine, 2) mittekaalaletungimine, 3) üksteise siseasjadesse mittevahesegeamine, 4) võrdõiguslikkus ja vastastikune kasusaamine, 5) rahulik kooseksisteerimine.

Need printsiibid on kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eesmärkidega ja on juba paljude maade vaheliste suhete aluseks. Nende printsiipide tunnustamine võimaldab tihedamat rahvusvahelist koostööd. On selge, et nende viie rahuliku kooseksisteerimise printsiibi laiendamine kõikidele riikidele oleks suureks panuseks ülemaailmse rahu ürituses. Sellepärast seisab NSV Liit

kindlalt positsioonil, et rajada oma suhted teiste maa-dega nende viie rahuliku kooseksisteerimise printsiibi alusel. Nõukogude valitsus kaitseb neid printsiipe, et päästa inimkonda sõja koledustest ja kindlustada rahu. Kaitstes sotsialismi ja kapitalismi kooseksisteerimise ideed, taotleb NSV Liit koos Hiina Rahvavabariigiga ja teiste rahvademokraatiamaadega kollektiivse julgeoleku süsteemi loomist, kõikide riikide jõupingutuste ühendamist rahu huvides, sõltumata nende ühiskondlikust ja riiklikust korrast.

Kollektiivne julgeolek on rahuliku kooseksisteerimise kindlustamise üheks vormiks ja niisuguse julgeoleku-süsteemi organiseerimisest peavad olema huvitatud nii kapitalistlikud kui ka sotsialistlikud riigid, hoolimata nende vahel valitsevatest erinevustest ideoloogia, poliitika ja majanduse valdkonnas. Rahulik kooseksisteerimine on vajalik ja paratamatu.

Vastupidiselt imperialistlike riikide agressiivsele välispoliitikale on Nõukogude Liidu välispoliitika aluseks võitlus rahu eest. Võitlus rahu eest kogu maailmas, mida NSV Liit NLKP juhtimisel peab, on tingitud nõukogude ühiskondliku ja riikliku korra iseloomust. NSV Liidus kuulub riigivõim töötavale rahvale, kes taotleb kestvat rahu. Sotsialistlikule ühiskonnale on võõras agressioonipoliitika, sõjapoliitika. Nõukogude rahvas on üksmeelne oma taotluses jalule seada kindel rahu ja kõrvaldada uue sõja oht.

Nõukogude sotsialistlik rahvamajanduse süsteem ei tunne majanduskriise, tööpuudust, jahti müügiturgudele. Nõukogude riik arendab määratu suures ulatuses rahu-aegset ülesehitustööd. Nõukogude riik ei tegele võidurelvastumisega ega sõjaliste baaside ehitamisega võõrastele territooriumidel. Nõukogude inimesed näevad oma heaolu allikat loovas töös, mitte aga sõjalistes avantüürides, teiste territooriumide vallutamises. Loov töö viib ühiskonna materiaalse ja kultuurilise taseme pidevale tõusule. Nõukogude inimesed harivad uudismaid, ehitavad uusi tehaseid ja elektrijaamu ning muudavad niimoodi oma kodumaa külluse maaks.

Kommunistlik ülesehitustöö NSV Liidus näitab veenvalt nõukogude inimeste vankumatut rahutahet, on nende suureks panuseks rahu säilitamise ja kindlustamise üritusse. Ainult see riik, kes on tõeliselt huvitatud rahust ja

kes teostab tõelist rahupoliitikat, võib teha niisugust gigantset ülesehitustööd. Nõukogude välispoliitika kindlustab soodsad tingimused hiiglasuurte ehitustööde laialtuluslikuks arendamiseks.

NSV Liidu välispoliitika on sotsialistlik välispoliitika. NLKP printsiibid välispoliitilistes küsimustes lülituvad orgaanilise osana tema programmi strateegiasse ja taktikasse.

Nõukogude Liidu välispoliitika rajaneb ühiskonna arengu seaduste marksistlik-leninliku teaduse graniitsele alusmüürile.

Marksism-leninism lähtub sellest, et vastuolud, mis tekkisid hukkuva kapitalismi ja tõusva kommunismi vahel inimühiskonna arengu teataval etapil, ei pea kindlasti olema lahendatud relvastatud võitluse teel nende vahel. Jõuks, mis on võimeline kukutama kapitalismi ekspluataatorlikes riikides, on proletariaat. Imperialistide katsed süüdistada NSV Liitu selles, nagu tahaks ta tungida kapitalistlikele maadele kallale ja kehtestada neis kommunistlikku režiimi, on järe laim. Kapitalismi hukumine ja kommunismi võit on paratamatud. Kuid see toimub kapitalismile omaste sisemiste vastuolude arengu, revolutsiooni arengu teel kapitalismimaades, mitte aga «revolutsiooni eksportimise» teel.

Nõukogude valitsus ja kommunistlik partei ei juhindu oma sise- ja välispoliitikas mitte kunagi sellest, et otsustada maailma kapitalismi saatust NSV Liidu relvastatud väljaastumisega kapitalistlike riikide vastu. «Revolutsiooni eksport» on absurdne imperialistide väljamõeldis. Jutud kommunismiohust ja NSV Liidu rahuettepanekute ebasiirusest on Ameerika Ühendriikide propaganda tuntud manööver. NSV Liit ei ole kunagi vahele seganud teiste riikide siseasjadesse. Sõjaohutajad mõtleavad asjata, et rahvaid on kerge mässida valedesse. Maailma rahvad otsustavad iga riigi valitsuse poliitika üle mitte sõnade, vaid tegude järgi.

Üldtuntud on see fakt, et NSV Liit vähendas 1955. kuni 1957. aastani ühepoolset oma relvastatud jõudusid 1 840 000 inimese võrra. 1958. aastal võttis NSV Liit vastu otsuse aatomi- ja vesinikurelva katsetamise ühepoolseks lõpetamiseks, mille kiitsid palavalt heaks kõik rahuarmastavad inimesed. Kogu rahuarmastav inimkond toetab palavalt NSV Liidu ettepanekuid alustada läbi-

rääkimisi kõige kõrgemal tasemel, lõpetada aatomi- ja vesinikurelvade katsetamine ning teha lõpp «külmale sõjale». Samuti toetatakse Varssavi lepingu osaliste riikide 24. mai 1958. a. deklaratsioonis tehtud ettepanekuid rahu kindlustamiseks³.

NSV Liidu ja rahvademokraatiamaade avaldused süvendavad rahvaste usku aktuaalseks saanud rahvusvaheliste probleemide reguleerimise võimalikkusse, õhutavad neid veelgi koondama oma ridu võitluseks rahu eest, demokraatia ja rahvusliku sõltumatuse eest.

Paljud ameerika imperialistide propagandistid tõendavad, et rahu võib kindlustada tingimusel, kui luuakse suletud sõjalised blokid. Ajalugu on veenvalt näidanud, kui ohtlik on luua üksteisele vastandlikke suletud sõjalisi grupeeringuid, mis võib viia kolmanda maailma sõjani.

NATO, SEATO, Bagdadi jt. taolistest blokkidest osavõtivate riikide agressiivne «jõupositsioonilt» lähtuv poliitika on esile kutsunud ärevuse kasvu rahutaotlevate jõudude seas. Rahva laiade hulkade rahupüüd on leidnud meie ajal kollektiivse julgeoleku süsteemi nõudmise kõrval mõningates maades väljendust agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtu, neutraliteedipoliitikas.

NATO, SEATO, Bagdadi pakti jt. taolistest suletud agressiivsetest blokkidest osavõtvates maades tugevnud nõudmised teostada sõltumatut poliitikat, lahku lüüa agressiivsetest rühmitustest. Nendest blokkidest osavõtivate riikide üldsus näeb, et agressiivne «jõupositsiooni poliitika» ei ole võimaldanud lahendada ainsatki tõsist reguleerimata rahvusvahelist küsimust ja on esile kutsunud vajaduse sellise poliitika teostamise järele, mis lähtub oma maa rahvuslikest huvidest. Seetõttu on ka arusaadav, miks liikumine iseseisva, agressiivsetest sõjalistest blokkidest ja koalitsioonidest mitteosavõtu, neutraliteedipoliitika teostamise poolt üha tugevneb. Agressiivsetest liitudest mitteosavõtu poliitika teostamisel lähtutakse sellest, et kaasaja tingimustes vastab neutraliteet antud riigi huvidele ja et agressiivsetest sõjalis-poliitilistest blokkidest mitteosavõtivate riikide olemasolu soodustab mõningal määral rahvusvahelise pinevuse lõd-

³ Vt. «Rahva Hääle», 27. maist 1958. a.

venemist. Kollektiivse julgeoleku taotlus on aga agressiivsetest suletud blokkidest mitteosavõtu ja neutraliteedipoliitikaga võrreldes tunduvalt kõrgemaks astmeks rahu eest peetavas võitluses. Agressiivsetest liitudest mitteosavõtu poliitika on kaasaja Lääne-Euroopa, Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maade rahvahulkade agressiivsetest sõjalistest blokkidest eemalejäämise ning oma iseseisvuse ja vabaduse säilitamise taotluse väljenduseks, uue maailmasõja ettevalmistamist takistavaks teguriks. Ettekandes NLKP XX kongressil märkis N. S. Hruštšov, et rahu jõud on tunduvalt suurenenud selle tõttu, et maailma areenile on ilmunud grupp Euroopa ja Aasia rahuarmastavaid riike, kes on kuulutanud oma välispoliitika printsiibiks agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtmise.⁴ Selline poliitika aga häirib rahu vaenlasi, sest praktiliselt tähendab vastava riigi neutraliteet, et antud riigi territooriumi pole võimalik kasutada baasi ja platsdarmina agressorite poliitika huvides. Agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtmise, neutraliteedipoliitika on saanud kaasaja rahvusvahelise elu üheks olulisemaks küsimuseks.

⁴ N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile, lk. 19.

Neutraliteedi- ja agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitika pärast Teist maailmasõda

Rahvusvaheline õigus mõistab neutraliteedi all riigi täielikku mitteosavõtmist kahe või mitme riigi vahel tekkinud sõjast ja kohustust austada neid õigusi, mis on seotud sellest mitteosavõtuga.

Neutraalse (erapooletu) riigi õiguseks ja kohuseks on kaitsta oma riigi territooriumi puutumatust, kaasa arvatud territoriaalveed ja õhuruum. Neutraalse riigi õiguseks on pidada suhteid, kaasa arvatud normaalsed kaubanduslikud suhted, peale neutraalsete riikide ka sõdivate riikidega. Neutraalne riik ning tema kontrolli all olevad ettevõtted ja asutused ei oma õigust varustada sõdivaid maid relvastusega. Neutraalne riik ei tohi osutada sõjalist abi sõdivatele riikidele, ega lubada oma territooriumil ja territoriaalvetes paikneda sõdivate riikide relvastatud jõududel. Juriidiliselt on neutraalne riik kohustatud suhtuma sõdivatesse pooltesse ja nende kodanikesse ühtemoodi, mis muidugi ei eita sõdivate riikide poliitilise positsiooni ja käitumise vaba hinnangut neutraalse riigi poolt.

Sellised on neutraliteedi üldised õiguslikud seisukohad. Üksikasjalisemalt reglementeeritakse neutraalsete ja sõdivate riikide käitumisreeglid maa ja meresõja puhul 18. oktoobri 1907. a. Haagi V ja XIII konventsioonidega.

Viiendas Haagi konventsioonis määratakse neutraalsete riikide õigused ja kohustused maasõjas. Selles keelatakse sõdivatel riikidel kategooriliselt: viia üle neutraalse territooriumi oma vägesid ja sõjavarustise voore; luua neutraalsel territooriumil traadita telegraafi jaamu või muid vahendeid, mis oleksid sõjaliste teadete edasiandmiseks; formeerida sõjaväeüksusi ja asutada sõdurite kogunemise (nekrutivõtmise) büroosid sõdivate riikide kasuks, mis aga ei eita vabatahtlike õigust osavõtuks sõjategevusest. Juhtumil, kui sõdijate üksikud sõjaväeosad või üksikud sõdurid on neutraalse riigi territooriumil

mile tulnud, on neutraalne riik kohustatud neid kuni sõja lõpuni interneerima.

Kolmeteistkümnendas Haagi konventsioonis fikseeriti neutraalsete riikide õigused ja kohustused sõja ajal merel. Neutraalne riik omab sõiduvabadust ulgumerel, kui ta ei osuta sõjalist teenet sõdijatele, ei riku nende poolt kehtestatud blokaadi ja ei toimeta sõjalist konterbanti, s. t. esemeid, mis kuuluvad sõjapidamiseks. Sõjaline tegevus neutraalse riigi vetes on kategooriliselt keelatud.

Neutraalse riigi valitsus on kohustatud tarvitusele võtma kõik temast sõltuvad abinõud selleks, et takistada oma vetes sõjaliseks tegevuseks ettenähtud laevade varustamist ja relvastamist. Sõdivate poolte sõjalaevade tulek neutraalsetesse vetesse on ette nähtud ainult äärmise vajaduse korral (avarii, mereseisund). Sel juhtumil, kui sõdijate sõjalaev, vaatamata temale tehtud hoiatusele, ettenähtud ajaks ei lahku, võib neutraalne riik selle desarmeerida ja laeva koos meeskonnaga kuni sõja lõpuni kinni pidada.

Riik, kes kuulutas välja neutraliteedi poliitika, peab tuginema kõigi maadega heanaaberlike suhete arendamise poliitikale rahvusvahelise õiguse printsiipide vastastikusel austamisel. Riikide neutraalseks jäämine on tavaliselt täiesti vabatahtlik.

Rahvusvaheline õigus tunneb eventuaalset (antud juhtumiks) ja alalist neutraliteeti. Esimene esineb konkreetse sõja ajal, teine — pidevalt, tavaliselt riikidevahelise kokkuleppe teel vastava rahvusvahelise tagatisena (Sveitsile Viini kongressil 1815. a., Belgiale 1831. a., Luksemburgile 1867. a.)⁵ või huvitatud riigi ühepoolse avaldusena.

Alalise neutraalse riigi põhiõigused ja kohustused on määratud rea rahvusvahelis-õiguslike kokkulepete ja tavadega. Vastavalt rahvusvahelisele õigusele võib alalise neutraliteediga riik sõjast osa võtta ainult oma territooriumi kaitsmiseks. Ta ei või ühineda sõjaliste liitude ja blokkidega ega või lubada oma territooriumil sõjaväebaaside loomist. Alalise neutraliteediga riigil ei ole õigust sõlmida lepinguid ja võtta enda peale kohustusi, mis sunniksid teda sõda pidama. Alalise neutraliteediga

⁵ Belgia ja Luksemburg loobusid pärast Teist maailmasõda alalisest neutraliteedist, astudes agressiivsetesse sõjalistesse blokkidesse.

riigil on sel juhtumil, kui ta, vaatamata rahutaotleva poliitika teostamisele, satub agressiooni ohvriks, sea-
duslik õigus enesekaitsele, ja peale selle ka õigus nõuda
kõigi tema neutraliteedile tagatist andvate riikide välja-
astumist agressori vastu. Sõja puhul, millest võtab osa
ka neutraliteedi tagatist andev riik, on alalise neutrali-
teediga riik kohustatud rangelt kinni pidama neutrali-
teedist vastavalt V ja XIII Haagi konventsioonide
nõudeile.

Alaline neutraliteet tähendab riigi kohustust rahu ajal
mitte osa võtta teiste riikide koalitsioonidest, mitte
lubada võõraste riikide relvastatud jõudude baseerumist
oma territooriumil, sõja ajal aga kohustust mitte osu-
tada sõjalist abi sõdivatele pooltele.

Alaline neutraliteet kaitseb riiki, kes on selle välja
kuulutanud agressori kallaletungi vastu ja kindlustab
temale abi ja toetust riikide poolt, kes on võimelised
andma agressorile otsustavat lööki.

Neutraliteediõiguse peamiseks mõtteks on neutraalsete
riikide täielik mitteosavõtt sõdivate riikide vahelisest
sõjast ja kohustus austada neid õigusi, mis on seotud
mitteosavõtuga. Riik, kes kuulutas välja neutraliteedi-
poliitika, peab tuginema kõigi maadega heanaaberlike
suhete arendamise poliitikale rahvusvahelise õiguse
printsipiide vastastikusel austamisel.

Alalise neutraliteedi klassikalise näitena tuuakse
Sveits, kes juba peaaegu poolteist sajandit on säilitanud
neutraliteeti, ei pea sõdasid ega võta osa sõjalistest
blokkidest. Sveitsi alaline neutraliteet oli kehtestatud
suurriikide deklaratsiooniga 20. novembril 1815. aastal,
millega ühtlasi garanteeriti Sveitsi terviklikkust ja puu-
tumast.⁶ Sveitsi poolt teostatav alalise erapooletuse
poliitika kindlustas temale mitte ainult rahuliku arengu
hüved, vaid andis ka võimaluse rajada oma majandusli-
kud ja poliitilised suhted teiste maadega, kooskõlas
Sveitsi rahvuslike huvidega.

Sveitsi poolt teostatav järjekindel neutraliteedipoli-
itika, mitteosavõtmine NATO-taolistest agressiivsetest blok-
kidest, vastab Euroopas rahu ja julgeoleku huvidele,
soodustab rahvusvahelise pinevuse lõdvenemist ja loob

⁶ Enne seda akti võeti Sveitsis vastu otsus alalise erapooletuse
kohta.

vastastikuse usalduse ja koostöö õhkkonna, mis mõjub positiivselt kogu rahvusvahelisele olukorrale Euroopas.

Pärast hitlerliku Saksamaa purustamist Teises maailmasõjas avanes Austriale võimalus taaselustumiseks iseseisva ja demokraatliku riigina. Austria, kes oli 1945. a. vabastatud põhiliselt Nõukogude armee kangelaslike pingutuste tulemusena, oli okupeeritud nelja liitlasriigi sõjavägede poolt. Austria vabariigi statuudi ja režiimi küsimuse reguleerimine seoses lääneriikide positsiooniga venis, sest viimased olid huvitatud Austria tõmbamisest oma agressiivsesse sõjalistesse rühmitustesse, et säilitada Austriat imperialismi platsdarmina. Tänu NSV Liidu jõupingutustele rahvusvahelise rahu kindlustamise eest lahendati Austria küsimus Sveitsi-taolise alalise neutraliteedi eeskujul. Veebruaris 1954 esitati Berliini nelja riigi välisministrite nõupidamisel Nõukogude Liidu esindaja poolt ettepanek, et Austria võtaks kohustuse mitte osa võtta sõjalistest rühmitustest ja liitudest ega lubaks luua oma territooriumil sõjaväebaase. See initsiatiiv võeti lääneriikide esindajate poolt jahedalt vastu, kuid leidis poolehoidu Austrias.

Riikliku lepingu sõlmimine Austriaga sai võimalikuks tulemusrikaste Nõukogude-Austria läbirääkimiste tõttu, mis toimusid Moskvas 1955. aasta aprillis Nõukogude Liidu initsiatiivil. Austria valitsuse delegatsioon teatas Austria valmisolekust pidada kinni alalise neutraliteedi positsioonist, mis oli fikseeritud Austria-Nõukogude memorandumis 15. aprillist 1955. a. Kuu aega pärast selle memorandumi avaldamist kirjutati Viinis alla NSV Liidu, Suurbritannia, Ameerika Ühendriikide ja Prantsusmaa ning Austria esindajate poolt riiklikule lepingule sõltumatu ja demokraatliku Austria taastamise kohta. Selle lepingu allakirjutamine 15. mail 1955. aastal kujunes pöördepunktiks Austria ajaloos, sest leping fikseeris Austria sõltumatuse ja suveräniteedi taastamise. Austria riikliku lepingu sõlmimine oli rahvusvaheliste suhete valdkonnas aktiks, mis kujutas endast tähtsat panust rahu kindlustamisse ning soodustas suurel määral pinevuse lõdvenemist rahvaste vahel. Riikliku lepingu allakirjutamisega juhiti Austriast kõrvale oht tõmmata teda agressiivsete sõjaliste blokkide ja liitude süsteemi, mis surutakse lääneriikide esindajate poolt Lääne-Euroopa riikidele peale. Selle lepingu tekstis ei

ole otsust Austria neutraliteedist, kuid NSV Liidu, Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa välisministrite nõupidamisel Austria esindajaga Viinis, avaldas Nõukogude esindaja enne lepingu allakirjutamist eespoolnimetatud memorandumis esimesed punktid ja seejärel nelja riigi esindajate avalduse Nõukogude projekti, milles toonitati, et need riigid hakkavad pidama lugu Austria sellisest alalise neutraliteedi staatusest, millest Sveits oli kinni pidanud oma suhetes teiste riikidega. Austria valitsusele tehti ettepanek avaldada oma seisukoht antud avalduse projekti suhtes. Viimane teatas, et Austria valitsus on täiesti nõus projektiga, mis esitati Nõukogude Liidu delegatsiooni poolt. Pärast seda kiitsid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa esindajad Nõukogude delegatsiooni projekti põhimõtteliselt heaks.

26. oktoobril 1955 võttis Austria parlament vastu Austria neutraliteedi kohta föderaalse konstitutsioonilise seaduse, mis jõustus 5. novembril 1955. Seaduse esimeses paragrahvis öeldakse: (1) Oma välise sõltumatuse püsivaks kindlustamiseks ja oma territooriumi puutumatus tagamiseks teatab Austria vabatahtlikult oma alalisest neutraliteedist. Austria säilitab ja kaitseb seda neutraliteeti kõigi tema kasutada olevate vahenditega. (2) Nende eesmärkide saavutamiseks ei astu Austria tulevikus kunagi mingisugusesse sõjalisse liitu ega luba luua oma territooriumil välisriikide sõjalisi tugipunkte.

Austria alalist neutraliteeti tunnustasid NSV Liit, Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa ja teised riigid. 1955. a. oli Austria koos teiste riikidega vastu võetud ÜRO liikmeks. Riiklik leping ja föderaalne konstitutsiooniline seadus Austria alalise neutraliteedi kohta avasid austria rahva ees tee sõltumatu Austria riigi rahulikuks arenguks. Alaline neutraliteedipoliitika kindlustab austria rahvale rahuliku arengu hüvesid, annab temale võimaluse jääda kõrvale sõjalistest blokkidest ja pääseda raskest koormast, mis on seotud võidurelvastumisega. Mitte kunagi kogu oma ajaloo vältel pole Austria olnud nii soodsas rahvusvahelises olukorras. Austria küsimuse niisugune reguleerimine on tähtsaks panuseks rahuüritusse Euroopas. Leiti Austria küsimuse niisugune reguleerimine, mis on kooskõlas niihästi austria rahva rahvuslike huvidega kui ka Euroopa julgeoleku huvidega.

Selle tulemusena sai Austria riikliku iseseisvuse ja sõltumatuse, vältides agressiivsetesse sõjalistesse rühmitustesse lülitumist. Austria kohustus kinni pidama alalisest neutraliteedipoliitikast ja järelikult ei saa teda nüüd kasutada teiste riikide agressiivse tööriistana.

Austria küsimus, mis paljude aastate jooksul oli üheks «Euroopa valuküsimuseks», leidis lahenduse rahuliku reguleerimise teel. Sellega võitis läbirääkimiste idee agressiivse «jõupositsiooni poliitika».

Austria neutraliteedi tee on kaasaegses rahvusvahelises olukorras väga paljuütlev. Liikumine neutraliteedipoliitika eest on üha rohkem laienenud ka reas teistes kodanlikes riikides, kellede rahvad võitlevad üha sihi-kindlamalt ja otsustavamalt agressiivsetest sõjalistest blokkidest ja koalitsioonidest väljaastumise eest.

NSV Liit ja teised sotsialistliku leeri maad austavad Austria neutraliteeti, ta sõltumatust ja riiklikku iseseisvust. Nõukogude Liit soovib siiralt arendada ja tugevdada oma suhteid sõltumatu neutraalse Austriaga sõpruse alusel, mõlema maa hüvanguks, rahu ja Euroopa julgeoleku huvides. Seda ei saa kahjuks ütelda mõningate lääneriikide kohta. Ameerika Ühendriikide rakettbaasid Põhja-Itaalias ja Lääne-Saksamaa lõunaosas loovad otsese ohu Austria suveräniteedile. Sest sõjalise konflikti korral rikuvad nendest baasidest väljalastud raketid paratamatult neutraalse Austria õhuruumi. NLKP Keskkomitee kirjas Austria sotsialistlikule parteile märgitakse, et oma geograafilise asendi tõttu on Austria kahtlemata eluliselt huvitatud sellest, et Euroopa maades poleks loodud aatomirelva varusid ja raketirelva väljalaskmise baase. Austria rahvas on eluliselt huvitatud ka sellest, et ära hoida Lääne-Saksamaa armee aatomirelvaga relvastamist.⁷ Selles suhtes avaneb neutraalse Austria ees avar tegevusväli rahu ja julgeoleku kindlustamiseks Euroopa kontinendil.

Peale nende riikide, kes kasutavad rahvusvahelisel kokkuleppel põhinevat alalise neutraliteedi statuuti, on ka selliseid riike, kes lähtuvad nii sõja kui ka rahu ajal mitte rahvusvahelise kokkuleppe alusel vormistatud

⁷ Vt. Письма ЦК КПСС социал-демократическим партиям Западной Европы. Правлению социалистической партии Австрии. «Правда» от 7 мая 1958 г.

neutraliteedipoliitikast. Nende riikide hulka kuulub Rootsi. Rootsi peaminister T. Erlander märkis oma 29. märtsi 1956. a. kõnes: «142 aasta jooksul on Rootsil olnud see hindamatu eelis, et ta on jäänud kõrvale maailmas möllanud laastavatest sõdadest. Me saame aru, et koos rootsi rahva rahutahtega aitas rida soodsaid väliseid asjaolusid kaasa selleks, et me oleme nii pika perioodi jooksul elanud rahu.»⁸ Rootsi ei võtnud osa ei Esimesest ega ka Teisest maailmasõjast. Ei saa aga mööda minna sellest faktist, et Rootsi valitsuse nii mõnigi samm Teise maailmasõja päevil rikkus Haagi reegleid neutraliteedist. Rootsi allus sageli fašistliku Saksamaa mõjule ja toetas viimast. Rootsi poliitilised tegelased tunnustavad seda fakti, et toimus kõrvalekaldumine neutraliteedireegleist, kuid seejuures märgiti, et see oli «ühekordne sunnitud abinõu», aga mingil juhtumil mitte Rootsi poliitilise kursi muutus. Range neutraliteedipoliitika kaitseb kõigepealt Rootsi enda huvisid.

Pärast Teise maailmasõja lõppemist deklareeris Rootsi uuesti, et ta hakkab kinni pidama oma traditsioonilisest neutraliteedipoliitikast. 6. veebruaril 1948. a. deklareeris Rootsi valitsus, et ta kavatseb teostada liitudest vaba poliitikat ja jääda kõrvale igasugustest poliitilistest blokkidest, sõja puhkemise korral aga püüab hoida Rootsit neutraliteedi abil väljaspool seda sõda. 22. märtsil 1950. aastal kuulutati Rootsi valitsuse deklaratsioonis Riksdagis välispoliitika kohta, et neutraliteet on Rootsi välispoliitika nurgakiviks. Oma «liitudest vaba» välispoliitika määramisel lähtuvad Rootsi valitsevad ringkonnad sellest, et kaasaegsetes tingimustes vastab neutraliteet Rootsi huvidele ja et sõjalis-poliitilistest liitudest mitteosavõtvate riikide olemasolu soodustab rahvusvahelise pinevuse teatavat nõrgendamist.

Loobudes osavõtust agressiivsetest sõjalistest blokkidest (NATO, Lääne Liit jt.) ja lähtudes rahuliku koostööteostamise printsiipidest, teostab Rootsi oma sõltumatut välispoliitikat ja tugevdab sellega oma rahvusvahelisi positsioone. Oma mittekuuluvusega agressiivsetesse sõjalistesse blokkidesse soodustab Rootsi rahu kindlustamist Euroopa põhjaosas. Rootsi peaminister T. Erlander ütles: «Muidugi ei tähenda see Rootsi tra-

⁸ «Rahva Hääle», 30. märtsist 1956. a.

ditsiooniline neutraliteet ja liitudest mitteosavõtmise poliitika püüdu isoleerida end ülejäänud maailmast... Püüame jõudumööda osa võtta tööst, mida Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni raames tehakse rahu ja rahvusvahelise vastastikuse mõistmise hüvanguks, ning seda aktiivselt toetada.»⁹

Rootsi neutraliteedipoliitika avaldab positiivset mõju Ühinenud Rahvaste Organisatsioonile ta peamise ülesande — rahvusvahelise rahu ja julgeoleku kindlustamise — täitmisel. Meie päevil ei ole Skandinaavia maa del mingit printsiipiaalset lahkuminekut neutraliteedipoliitika toetamise ja kollektiivse julgeoleku taotlemise vahel. Muidugi, kui oleks näiteks sõlmitud üle-euroopaline kollektiivse julgeoleku leping, millega teiste riikide kõrval ühineksid ka näiteks Skandinaavia riigid, oleks see rahule palju kindlamaks tagatiseks. Seni aga, kuni taoline kollektiivse julgeoleku süsteemi leping puudub ja mõningad Skandinaavia riigid on NATO liikmeiks, on nende riikide üleminek NATO positsioonidelt neutraliteedi platvormile oluliseks sammuks rahu ja julgeoleku kindlustamisel selles maailma osas. Teiselt poolt tuleb muidugi silmas pidada, et kollektiivse julgeoleku süsteem, mis on agressioonivastaseks barjääriks, on rahu eest peetavas võitluses, võrreldes neutraliteedipoliitikaga, kahtlemata tunduvalt kõrgemaks astmeks.

NSV Liit, kes on ustav rahuliku koosseksisteerimise printsiipidele, suhtub täie arusaamise ja lugupidamisega Rootsi poolt teostatavasse neutraliteedipoliitikasse.

1955. a. nelja valitsuse juhtide Genfi nõupidamisel oli NSV Liidu valitsuse esindaja avalduses märgitud, et viimasel ajal muutub mõnedes riikides liikumine neutraliteedipoliitika, agressiivsetest sõjalistest blokkidest ja koalitsioonidest eemalejäämise poliitika poolt järjest aktiivsemaks. Kogemused näitavad, et mõned riigid, kes teostasid sõdade ajal neutraliteedipoliitikat, kindlustasid oma rahvastele julgeoleku ja etendasid positiivset osa. Seda kinnitavad ka Teise maailmasõja kogemused, kuigi mõnede maade neutraliteet ei olnud just laitmatu¹⁰. Nõukogude Liidu ja Rootsi kommünikees märgiti, et «arvamuste vahetamisel rahvusvahelise olukorra küsimustes juhtisid Rootsi peaminister ja Rootsi siseminis-

⁹ «Rahva Hää!», 30. märtsist 1956. a.

¹⁰ Vt. «Rahva Hää!», 20. juulist 1955. a.

ter tähelepanu sellele, et Rootsi teostab oma traditsiooni-
list poliitikat — jääda rahu ajal eemale liitudest. Selle
poliitika eesmärgiks on säilitada sõja korral neutraliteet
nende kohustuste raames, mida paneb peale ÜRO liik-
meskonda kuulumine. Nad märkisid, et Rootsi arvates
on see välispoliitika kooskõlas Rootsi huvidega ning
peab ühtlasi soodustama rahulikke ja sõbralikke sidemeid
selles Euroopa osas. Nõukogude poolt märgiti, et
NSV Liit austab praegu ja ka tulevikus seda Rootsi
rahuhuve teenivat liiduvaba poliitikat». ¹¹ 14. märtsi
1958. aasta Moskva linna Kalinini valimisringkonna
valijate koosolekul ütles N. S. Hruštšov: «Meie hindame
Rootsi erapooletust, kes soovib jääda kõrvale sõjalistest
blokkidest.» ¹²

Agressiivsete sõjaliste blokkide ja koalitsioonide poli-
tika kompromiteerib end üha enam ja enam Skandinaa-
via ühiskonna silmis. Neutraliteedi idee populaarsus
Skandinaaviamaades üha kasvab.

Rootsi rahvas astub aktiivselt välja rahu tugevdamise
eest Euroopa põhjaosas ja Balti mere rajoonis. Rootsi
rahva rahuarmastavate jõudude võitlus, mille avangardis
on kommunistid, on tõsiseks panuseks rahuüritusse.
31. detsembril 1957. a. lõpetas Stokholmis oma töö Rootsi
Kommunistliku Partei XVIII kongress, kus ideoloogilise
võitluse küsimustes vastuvõetud resolutsioonis ideo-
loogilise võitluse küsimustes rõhutatakse, et praegusel
etapil on tähtsaimaks küsimuseks võitlus rahu eest ning
sellega seoses märgitakse vajadust paljastada kodan-
likku propagandat Põhja-Atlandi bloki niinimetatud
«rahuarmastava iseloomu kohta». Resolutsioonis pööra-
takse suurt tähelepanu vajadusele intensiivistada võit-
lust reaktsioonilise propaganda vastu, mis püüab sun-
nida Rootsit loobuma blokkidest eemalejäämise poliiti-
kast, tõestada, nagu oleks hädavajalik relvastada Root-
sit aatomi- ja vesinikurelvaga ning tõmmata see maa
lääneriikide sõjalistesse blokkidesse. Kongressil vastu-
võetud poliitilises resolutsioonis märgitakse: «Imperia-
listliku leeri ja sotsialistliku maailmasüsteemi vahel asub
rida suuri ja väikesi kodanlikke maid, millised peavad
kaasaegses olukorras endile sobivaks kasutada neut-

¹¹ «Edasi», 6. aprillist 1956. a.

¹² «Rahva Hääle», 15. märtsist 1958. a.

raalset positsiooni. Need neutraalsed riigid moodustavad tänapäeval olulise teguri rahuürituses.»¹³

Atlandi bloki organiseerijate agressiivne poliitika kutsub välja Põhja-Euroopa maade rahvaste üha kasvava vastuseisu. Nad saavad ikka selgemini aru vajadusest kaitsta oma sõltumatust, astuvad välja Ameerika Ühendriikide sõjaväebaaside likvideerimise eest. Nad mõistavad, et nendes maades, kus asuvad baasid, suureneb oht rahvaste tõmbamiseks konfliktidesse, mis on võõrad nende huvidele. Ka kodanlikud poliitikategelased Taanis, Norras ja Islandil on viimasel ajal sunnitud tunnistama, et nende parteid on aatomi- ja raketrelvade paigutamise vastu Skandinaavia riikide territooriumile. Taani ja Norra esindajad aga teatasid detsembris 1957. a. NATO Nõukogu Pariisi istungjärgul, et nad keelduvad aatomi-raketibaaside loomisest Taanis ja Norras ning väljendasid oma poolehoidu läbirääkimiste alustamiseks rahvusvahelise pinevuse lõdvendamise eesmärgil.

Põhjamaade rahvaste tugevnev otsustavus kaitsta rahuüritust ja poolehoid neutraliteedipoliitikale leidis järjekordselt selge kinnituse Stokholmis 16.—22. juulini 1958. a. toimunud desarmeerimis- ja rahvusvahelist koostööd taotleval kongressil.

Soome teostab pärast Teist maailmasõda neutraliteedipoliitikat. «Soomes,» ütles Eduskunna saadik J. Viro-lainen oma välispoliitilises ettekandes Maaliidu 46. kongressil 10. juunil 1958. a., «on olemas üksainus välispoliitiline tee, see tee, mida mööda me sammume alates 1944. aastast. Meie, maaliitlased, nimetame seda teed «Paasikivi-Kekkoneni jooneks». Me nimetame seda ka Soome teeks, Soome välispoliitikaks. See poliitika on muu hulgas rajatud kahele printsiibile.

1. Heade, usaldusele tuginevate suhete arendamine kõigi rahvastega ning eelkõige meie naabritega. Sealhulgas on otsustava tähtsusega heade suhete säilitamine Nõukogude Liiduga.

2. Kinnipidamine neutraliteedipoliitikast ja Soome eemalejäämine suurriikide vastuoludest.»¹⁴

Soome sõlmis 1948. a. NSV Liiduga sõpruse-, koostöö- ja vastastikuse abistamise lepingu, mille ta 1955. a. pikendas 20 aasta peale. Vastavalt allakirjutatud lepingule võit-

¹³ «Ny Dag», 7. jaanuarist 1958. a.

¹⁴ «Rahva Hää», 11. juunist 1958. a.

leb Soome, ustav enda kui iseseisva riigi kohusele, juhul, kui tema või Nõukogude Liit muutuvad Soome territooriumi kaudu sõjalise agressiooni objektiks Saksamaa või mistahes temaga liidus oleva riigi poolt, agressiooni tagasilöömiseks. Soome suunab sealjuures kõik tema käsutuses olevad jõud oma territooriumi puutumatus kaitsemisele maal, merel ja õhus, tegutsedes oma piirides, vastavalt 1948. a. lepinguga endale võetud kohustustele, vajaduse korral Nõukogude Liidu abiga või koos temaga.¹⁵

Kui vaadelda Soome ja Nõukogude Liidu vahel sõlmitud sõpruse-, koostöö- ja vastastikuse abistamise lepingut, siis tuleb lähtuda sellest, et see on sõjaliste artiklite suhtes territoriaalselt piiratud. Sõjaline koostöö Soome ja Nõukogude Liidu vahel tuleb kõne alla ainult sel juhul, kui tungitakse relvastatult kallale Soomele või Soome territooriumi kaudu Nõukogude Liidule. Sellega siis näeb leping ette Soome neutraliteedi võimalust. Sellepärast on arusaadav, et Soome huvidele vastab ka Skandinaaviamaade neutraliteet. Sellega Soome, teostades rahuarmastavat ja neutraalset välispoliitikat, hoidudes kõrvale suurriikide huvide erinevuse pinnal tekkivatest vastuoludest, pidades vastastikuse lugupidamise alusel sõprussidemeid kõigi riikidega, olenemata nende poliitilisest, majanduslikust ja ühiskondlikust süsteemist, aitab väga hinnataval kombel kaasa rahvusvahelise vastastikuse arusaamise arendamisele ning toetab sellega omalt poolt rahvusvahelise rahu üritust. Nagu NSV Liidu ja Soome kommünikees 30. maist 1958. a. Soome deklarēeris, et oma neutraliteedijoont järgides püüab ta oma suhetes maailma kõigi maadega sihikindlalt kaasa aidata lahkhelide kõrvaldamisele rahvusvahelises elus ja toetada kõike seda, mis soodustab rahvaste kooskõla ja lähenemist, samuti lahkhelide likvideerimist. Soome peab kinni nendest printsiipidest, eriti oma koostöös teiste Põhja-Euroopa maadega, ja püüab koos nendega taotleda veel paremat vastastikust arusaamist ja veel suuremat üksmeelt, mis tugineb vastastikusele usaldusele.¹⁶ Soome omaaegse peaministri, praeguse Soome presidendi U. Kekkoneni avaldus ajalehes «Maakansa», 25. jaanua-

¹⁵ Vt. «Rahva Hää», 8. aprillist 1948. a.

¹⁶ Vt. Nõukogude Liidu ja Soome Kommünikee, «Rahva Hää», 1. juunist 1958. a.

ril 1952. a., milles ta räägib sellest, et Skandinaavia-maadel tuleb kinni pidada neutraliteedipoliitikast, on veel praegu põhjamaade avalikkuse tähelepanu kesk-punktis. Seletust sellele tuleb otsida Taani, Norra ja Islandi mitmesuguste ringkondade suurenevas püüdes niisuguse välispoliitilise kursi poole, mis tugineks uue sõja ettevalmistamisele viivatest sõjalistest blokkidest eemalejäämise poliitikale. See, et Kekkoneni sõnavõtt on leidnud toetust põhjamaade kõige laiemates elanikkon-nakihtides, annab tunnistust suurenevast rahulolematu-sest nende hukatuslike tagajärgedega, milleni Norra ja Taani on juba viinud nende osavõtt agressiivsest Atlandi blokist.

Põhja-Euroopa maad võivad üheskoos kahtlemata eten-dada tõsist osa rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisel, kui nende maade, olgu nad siis neutraalsed või kuulugu NATO-sse, valitsused hakkaksid teostama poliitikat, mis on suunatud kindla rahu loomisele Euroopa põhjaosas ja Balti mere piirkonnas, poliitikat, mis mõistab hukka nende kaasatõmbamise selle agressiivse sõjalise bloki kaudu uue sõja ettevalmistamisele. «Nõukogude Liit,» nagu märkis NSV Liidu välisminister A. A. Gromõko oma vastustes Islandi ajalehe «Thjodviljinn» toimetaja küsimustele — «on nagu varemgi ka nüüd valmis ühi-nema põhjamaade jõupingutustega, mille eesmärgiks on muuta Põhja-Euroopa kindla rahu tsooniks. Me oleme veendunud, et põhjamaad võidaksid selle läbi mitte vii-mases järjekorras. Nende maade rahvastel oleks palju rahulikum elada rahutsoonis kui aatomirelva kokkukuh-jumise tsoonis, milleks NATO organiseerijad tahavad põhjamaid muuta.»¹⁷ Mitmesugustes Skandinaavia polii-tilistes ringkondades on viimasel ajal märgatavalt elav-nenud huvi neutraliteedile tagasipöördumise idee suhtes, mis teatavasti omab kauaaegseid traditsioone Skandi-naavia riikide välispoliitikas. Skandinaavia riikides kaju-tab neutraliteediloosungi kasvav populaarsus endast tänapäeval üht avaldusvormi rahva rahulolematusest sõja ettevalmistamise poliitika vastu, NATO-st osavõtu vastu.

Suure populaarsuse on omandanud neutraliteet nendes Lähis- ja Kesk-Ida maades, kus toimub äge võitlus nende

¹⁷ «Rahva Hääle», 17. septembrist 1957. a.

kaasatõmbamise vastu agressiivsetesse blokkidesse. Aasia ja Aafrika maade rahvad, tõusnud üles koloniaalrežiimi vastu, on pärast Teist maailmasõda saavutanud suurt edu oma rahvusliku sõltumatuse kättevõitmises ja tugevdamises. Esimese sotsialistliku riigi — NSV Liidu eeskuju külgetõmbejõud, rahvusliku ebavõrdsuse täielik likvideerimine, Nõukogude Liidu idavabariikide õitseng innustasid asumaade ja sõltuvate riikide rahvaid võitlusse vabanemise eest. Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooniga algas imperialismi koloniaalsüsteemi sügav kriis. See revolutsioon avas Aasia ja Aafrika maade rahvaste orjusest vabanemise ajaloolise epohhi, suveräänsete sõltumatute riikide tekkimise idamaades ja nende rahvusliku taassünni. Pärast Teist maailmasõda, mis lõppes fašistlike agressorite purustamisega ja rahvusvaheliste reaktsioonijõudude nõrgenemisega, teravnes koloniaalsüsteemi kriis veelgi. Koloniaalsüsteemi lagunemise eredaimaks avalduseks oli Hiina Rahvavabariigi moodustamine, kes koos teiste rahvademokraatiamaadega kuulub vennaliku sotsialismileeri koosseisu. Sotsialistliku leeri ühtsus on iga üksiku sotsialistliku riigi võitmatuse ja jõu, tema julgeoleku tagatis.

«Kogemused on näidanud, et sotsialistlikud maad ei või tegutseda lahus imperialistliku leeri ees. Kui iga maa sammuks üksikult omaette, siis ei suudaks ta täiel määral ära kasutada sotsialismi võiduks neid rikkalikke võimalusi, mida annab sotsialistlik süsteem. Üksikult tegutsedes ei suudaks ta praegustes rahvusvahelistes tingimustes tagada sotsialistlike saavutuste, kindlat kaitset, garanteerida neid imperialistide kallalekippumiste vastu.»¹⁸

Ainult sotsialistlike maade ühtsus, mis on rajatud proletarise internatsionalismi printsiipidele, tagab sotsialistliku süsteemi eeliste maksimaalse ärakasutamise, suurendab tema jõudu ja võimsust võitluses uue sõja ärahoidmise eest ja majanduslikus võistluses kapitalistlike maadega. Elu on veenvalt tõestanud, et sotsialistlike maade ühtsuse tugevdamine on nende kaitsevõime, rahvusliku sõltumatuse ja suveräänsuse kindel garantii.

N. S. Hruštšov märkis 11. juulil 1958. a. SSÜP V kongressil peetud kõnes, et Jugoslaavia tegelased räägivad,

¹⁸ Vt. N. S. Hruštšovi kõne Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei V kongressil 11. juulil 1958. a., «Rahva Hääle», 13. juulist 1958. a.

et nad seisvat väljaspool blokke, mõistvat hukka blokkide poliitika jne. Need avaldused ei vasta tegelikkusele, sest Jugoslaavia ise koos Türgi ja Kreekaga kuulub alates 1954. aastast Balkani pakti (oma liitlaste kaudu), selles blokis on ta aga mingisugusel määral seotud niihästi NATO kui ka Bagdadi paktiga.

Mis puutub sotsialistlikku leeri, mida Jugoslaavia juhid visalt samastavad «blokiga», siis ei ole see hoopiski selline ühendus. Neil on hästi teada, et rida sotsialistlikke maid ei kuulu Varssavi lepingu sõjalisel organisatsiooni, mille grupp maid on loonud endakaitseks NATO-sse ühinenud imperialistide agressiivsete sepitsuste vastu. Lobisemine poliitikast «väljaspool blokke» on Jugoslaavia juhtidele vajalik tõenäoliselt selleks, et viia rahvast eksiteele ja saada temalt heakskiitu oma poliitikale sotsialistliku leeri ignoreerimisel, oma neutraliteedipoliitikale sotsialistlike jõudude poolt maailmaareenil peetava võitluse suhtes.

Kuid mida tähendab meie ajal, kus on käimas kõige ägedam klassivõitlus ülemaailmses mastaabis, omaette olek, sotsialistlike maade sõbraliku koostöö ignoreerimine? Tõelistele kommunistidele tähendab neutraliteet terava klassivõitluse tingimustes revolutsioonilise liikumise jõu, sotsialismi jõu nõrgestamist, tähendab tööliklassi vaenlaste abistamist. Sellepärast kiidavad imperialistid Jugoslaavia juhtide poolt teostatavat «sõltumatut, väljaspool blokke seisvat» poliitikat, mida reaktsioonilised jõud kasutavad selleks, et püüda õõnestada sotsialistlikku leeri. Kuid, nagu ütles N. S. Hruštšov oma 11. juuli 1958. a. kõnes, meie deklareerime täie resoluutsuse ja kindlusega: sellest ei tule midagi välja, härrad imperialistid — käed on lühikesed!

Sotsialistlike riikide maailmasüsteem, mis kujutab endast tänapäeval murdmatut rahvusvahelist jõudu, on kõige võimsam ja kindlam rahu kants ja etendab otsustavat osa uute sõdade ärahoidmiseks. NSV Liit, olles ustav Moskvast 1957. a. novembris allakirjutatud kommunistlike ja töölispartei deklaratsiooni ja manifesti printsiipidele ja ideedele, peab oma tähtsaimaks ülesandeks kaasa aidata kõigi rahujõudude ühtsuse tugevdamisele võitluses rahvaste tõelise julgeoleku ning kokkuleppe saavutamise eest riikidevaheliste suhete reguleerimata küsimustes. Moskvast 14.—16. novembrini 1957.

aastal toimunud sotsialistlike maade kommunistlike parteide ja töölisparteide esindajate nõupidamise deklaratsioonis märgitakse, et koloniaalsüsteemi lagunemise tagajärjel on imperialismi positsioonid tunduvalt nõrgenenud. Endalt kolonialismi ikke heitnud maad kaitsevad kättevõidetud sõltumatust ja võitlevad majandusliku iseseisvuse saavutamise eest, rahu eest rahvaste vahel. Sotsialistliku maailmasüsteemi olemasolu, abi, mida sotsialismimaad osutavad nendele riikidele võrdõiguslikkuse alusel ning koostöö nende ja sotsialistlike maade vahel võitluses rahu eest ja agressiooni vastu hõlbustab nende maade rahvastel kaitsta oma rahvuslikku vabadust ning edasiliikumist sotsiaalse progressi teel.¹⁹ Kuid kolonisaatorid teevad kõik selleks, et sundida vabanenud rahvastele ka uues olukorras peale koloniaalriikidele sobivat korda.

Praegu maskeerivad nad oma koloniaalpoliitikat igati, püüdes siduda mõningaid Aasia ja Aafrika maid agressiivsete lepingute ja paktidega, tõmmates neid kaasa mitmesugustesse agressiivsetesse sõjalistesse blokkidesse, mis on suunatud rahu ja rahvaste julgeoleku vastu ning peavad puhastama teed nende Aasia ja Aafrika maade vabaduse ja sõltumatuse likvideerimiseks.

Nõukogude Liit on alati välja astunud kolonialismi vastu, missugusel kujul see kolonialism ka ei avalduks. Nõukogude Liit suhtub poolehoiduga Aasia ja Aafrika rahvaste võitlusse rahvusliku sõltumatuse eest. NSV Liit hindab kõrgelt teatavate Aasia ja Aafrika maade taotlust säilitada neutraliteeti, oma vabadust ja sõltumatust agressiivsetest blokkidest mitteosavõtu poliitikaga, nende eitavat suhtumist agressiivsete blokkide kokkuklopsimise poliitikasse, nende püüet luua sõbralikud suhted kõigi riikidega. Võideldes oma sõltumatuse ja suveräänsuse tugevdamise eest, igasuguste kolonialismi-avalduste vastu, astuvad Aasia ja Aafrika maad välja uue võimsa tegurina rahvusvahelistes suhetes.

Aasia ja Aafrika maade ajalooline Bandungi konverents annab kõige paremini tunnistust nende maade järjest kasvavast osast rahvusvahelistes küsimustes. Erinevate sotsiaalsete ja poliitiliste süsteemidega riikide

¹⁹ «Rahva Hääle», 24 novembrist 1957.

rahuliku kooseksisteerimise viis printsiipi: territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse vastastikune austamine, mittekallaletungimine, üksteise siseasjadesse mittevahelesegamine, võrdõiguslikkus ja vastastikune kasusaamine ning rahulik kooseksisteerimine ja majanduslik koostöö, mida üksmeelselt tunnustasid Aasia ja Aafrika maade Bandungi konverentsist osavõtjad ja mis leidsid uuesti kinnitust Aasia ja Aafrika rahvaste solidaarsuse konverentsil Kairos 1957. aastal, on kindlaks aluseks, millele võib rajada rahu ja maailma rahvaste vastastikuse arusaamise. Ühtlasi vastavad need ÜRO põhikirja eesmärkidele ja printsiipidele. Paljud Aasia ja Aafrika maad, omades sotsialistliku maailmasüsteemi kuuluvate maade toetust, astuvad välja rahu poolt ja peavad võitlust kolonialismi igasuguste vormide vastu, agressiivsetest sõjalistest liitudest vaba neutraliteedipoliitika poolt.

Üldtuntud on Inglismaa endise asumaa ja sõjalise tugiala, India Vabariigi agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtu ja rahuliku kooseksisteerimise poliitika. Rahuarmastava riigina etendab tänapäeva India järjest suuremat osa paljude väga tähtsate rahvusvaheliste küsimuste lahendamisel. Ta on tänapäeval aktiivseks võitlejaks ülemaailmse rahu säilitamise ja tugevdamise eest. Endine Briti Imperialismi sõjaline tugiala — Birma Liit — kuulutas oma välispoliitiliseks printsiibiks samuti agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitika. Birma Liidu president Ba U ütles 1. detsembril 1955. aastal, et Birma poolt teostatava aktiivse neutraliteedipoliitika olemus põhineb viiel printsiibil. «Neid printsiipe,» rõhutas Ba U, «ei dikteeri ajutise otstarbekohasuse kaalutlused. Neid võib leida Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirjas. Kui neist printsiipidest peetaks kinni mitte ainult sõnades, vaid ka tegelikult, siis valitseb inimete vahel hea tahe ja maa peal saabub rahu.»²⁰

Rida Kagu-Aasia maid kaitsevad agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtmise poliitikat ega lase end tõmmata SEATO-sse. Selles suunas on edukalt tegutsenud Indoneesia ja Kambodža. Prantsuse imperialismi sõjalise bloki omaaegne lüli — Kambodža — teatas ametlikult oma otsusest arendada neutraliteedipoliitikat, jääda eemale kõigist sõjalistest liitudest ja mitte lubada

²⁰ «Rahva Hääle», 3. detsembrist 1955. a.

oma territooriumil rajada välisriikide sõjaväebaase. 6. novembril 1957. a. kirjutas Kambodža kuningas alla aktile Kambodža neutraliteediseaduse jõustumise kohta. Rahvuskogu poolt oli akt juba varem (11. septembril 1957. a.) vastu võetud. Seadus näeb ette, et Kambodža on neutraalne riik, et ta ei astu välisriikidega mingisugustesse sõjalistesse ega ideoloogilistesse liitudesse ega teosta agressiooniakte ühegi maa vastu. Neutraliteedipoliitika kaitseb Kambodža sõltumatust ning aitab tugevdada rahuüritust.

Suurt tähtsust rahu säilitamiseks Kesk-Aasias omasid neutraliteedi- ja vastastikuse mittekallaletungilepingud, mis sõlmiti NSV Liidu ja Afganistani vahel 1926. ja 1931. aastail.

24. juuni 1931. aasta leping laiendas 1926. aasta 31. augusti lepingut, milles olid põhjendatud neutraliteet ja mittekallaletungimine. Lepingus on öeldud, et kui ühe lepinguosalise ja ühe või mitme riigi vahel puhkeb sõda või sõjategevus, siis kohustub teine lepinguosaline pidama neutraliteeti esimese suhtes. Kumbki lepinguosaline kohustub hoiduma igasugusest kallaletungist teisele ja selle valduses olevale territooriumile, vältima niisuguseid samme ja kelle poolt tahes ära hoidma niisugust tegevust, mis tekitaks teisele lepinguosalisele poliitilist või sõjalist kahju. Tähtis on ka see, et kumbki lepinguosaline kohustub hoiduma ühe või mitme riigiga sõjalise või poliitilise iseloomuga liitudesse astumisest või kokkulepetest, mis oleksid suunatud teise lepinguosalise vastu, hoiduma rahanduslikust või majanduslikust boikotist või blokaadist teise lepinguosalise vastu. Peale selle juhul, kui kolmanda riigi või kolmandate riikide käitumisjoon ühe lepinguosalise suhtes on vaenulik, ei tohi teine lepinguosaline niisugust käitumisjoont toetada, vaid ta peab oma territooriumil sellele käitumisjoonele ja sellest tulenevale vaenulikule tegevusele ja algatusele vastu tegutsema.

On teada, et Nõukogude-Afganistani lepingut neutraliteedist ja vastastikusest mittekallaletungist, mis end täiesti õigustas, pikendati 1955. aastal veel 10 aasta võrra. Afganistani peaminister Muhammed Daud ütles 22. detsembril 1955. a. ajakirjanduskonverentsil Kabulis, et Afganistan ei soovi ühineda sõjaliste blokkidega.

Afganistan soovib rahu ja sellepärast peab ta neutraliteeti parimaks vahendiks teel progressile.

Neutraliteedi ja teiste maadega heanaaberlike suhete pidamise poliitika, mida teostab Afganistan, aitab tugevdada Afganistani positsioone.

Neutraliteedipositsioonil on ka endine Inglise ja Prantsuse imperialismi tugiala Araabia Ühinenud Vabariik. 24. veebruaril 1958. a. Damaskuses peetud kõnes ütles president G. A. Nasser: «Meie kaitseme sõltumatuse, positiivse neutraliteedi, blokkidest mitteosavõtu printsiipe...» See seisukoht leidis uuesti kinnitamist 5. märtsil 1958. a. Damaskuses peetud kõnes.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees sm. K. J. Vorosilov ütles oma kõnes 13. mail 1958. a.: «Meie... hindame kõrgelt Araabia Ühinenud Vabariigi sõltumatut, rahuarmastavat neutraalset poliitikat, mis võitleb visalt agressiivsete blokkide kokkuklopsimise vastu. Oleme veendunud selles, et kui ka teised selle rajooni riigid hakkavad teostama rahuarmastavat, välisest agressiivsetest jõududest sõltumatut poliitikat, siis saab Lähis- ja Kesk-Ida püsiva rahu, õitsengu ning rahvastevahelise rahuliku koostöö tsooniks.»²¹

Kõigi maade rahvad tahavad säilitada rahu. Neutraliteedi- ja agressiivsetest blokkidest mitteosavõtmise poliitika vastab kõige paremini teatud rahvaste julgeoleku tagamise huvidele, nende rahvusliku sõltumatuse säilitamisele ning aitab kaasa rahu kindlustamisele.

²¹ «Правда» от 14 мая 1958 г.

Neutraliteedi- ja agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitika osa rahutsooni laienemisel ja tugevnemisel

Neutraliteedi mõiste selles tähenduses, et mingi riik on täielikult erapooletu, kujunes juba ammu. Tänapäeval omandab see mõiste uue sisu.

Kui enne oli neutraliteet sõjaaegseks mõisteks, siis nüüd on see omandanud tähtsuse ka rahu ajal, sest neutraliteet tähendab ka keeldumist imperialistide agressiivsetest sõjalistest blokkidest osavõtmisest.

Rahvad arvavad õigustatult, et osavõtt suletud agressiivsetest sõjalistest rühmitustest ähvardab neid kaasa tõmmata laostavasse võidurelvastumisse, imperialistide sõjalistesse avantüüridesse.

Neutraliteedipoliitika külgetõmbejõud seisabki selles, et ta avab neutraalsete riikide ees rahuliku arengu perspektiivid, kindlustab nende rahvusliku sõltumatuse, lubab nendel aktiivselt ja kaalukalt soodustada üldise rahu tugevnemist, pidada sõbralikke majanduslikke ja kultuurilisi sidemeid kõigi maadega, teostada praktikas rahuliku kooseksisteerimise ideid.

Iga riik, olenemata sellest, kas ta on suur või väike, võib anda väärilise panuse rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisse.

Juba F. F. Martens (1845—1909), oma aja väljapaistev vene rahvusvahelise õiguse professor ja diplomaat ütles, et neutraalsetel riikidel on õigus püüda, kuivõrd see on neil võimalik, ära hoida igasuguse rahvusvahelise sõja puhkemist, õigus sellepärast, et nad ise kannatavad sõdivate riikide poolt ettevõetud sõjategevuse tõttu. Rahvusvahelise sõja ärahoidmiseks on nad kohustatud aga sellepärast, et nad on rahvusvahelise suhtlemise liikmed, kellele sõja ja rahu küsimused pole kaugeltki ükskõiksed nähtused.²²

²² Vt. Ф. Мартенс. Современное международное право цивилизованных народов, том II, С. Петербург 1896 г., стр. 579.

Ühe või teise riigi poliitika, tema suhted teiste riikidega ja tema seisukoht rahvusvahelistes küsimustes on riigi suveräänseks õiguseks. Kuid meie ajal ei ole ega saagi olla ühtki riiki, kellele oleks ükskõik, kuidas areneb rahvusvaheline elu: kas rahvusvahelise pinevuse lõdvendamise ja rahu tugevdamise teed mööda või rahvusvahelise pinevuse teravdamise, agressiivse «jõupositsiooni» poliitika jätkamise ja relvastumise võidujooksu edasikestmise teed, mis viib uue maailmasõja poole.

Ajaloo kogemused õpetavad, et mõned riigid, kes on sõdade ajal teostanud neutraliteedipoliitikat ja rahu ajal agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitikat, on sellega kaasa aidanud oma maa julgeoleku kindlustamisele ja on tervikuna võttes etendanud positiivset osa. Selline poliitika vastab nende riikide rahvuslikele huvidele, suurendab nende riikide julgeolekut ega tõuka neid oma tootlike jõudude asjatule, kasutule raiskamisele sõjaliste väljaminekute peale. Juba alates 1814. aastast on Rootsi ja 1815. aastast Sveits kasutanud neutraliteedi hüvesid ja on jäänud ebaõiglastest sõdadest kõrvale.²³ Ta ei võtnud osa Teisest maailmasõjast. See on kahtlemata soodustanud nende maade majanduse ja kultuuri arengut. Kaasaja tingimustes etendavad tähtsat osa võitluses rahu eest niisugused riigid, nagu Birma, India, Indoneesia, Araabia Ühinenud Vabariik, Kambodža ja teised maad, kes pooldavad agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitikat. Kommunistlike parteide ja töölisparteide esindajate Moskva 1957. a. nõupidamisel vastuvõetud Rahumanifestis märgitakse positiivse tegurina koloniaalrahvaste positsiooni, kes on saavutanud poliitilise sõltumatuse ning teostavad rahu- ja neutraliteedipoliitikat.²⁴

Neutraliteedi- ja agressiivsetest sõjalistest grupeeringutest mitteosavõtu poliitika kajastab Lääne-Euroopa, Aasia ja Aafrika rahvahulkade taotlust jääda väljapoole agressiivseid sõjalisi blokke, säilitada oma vabadus ja sõltumatus, takistada või vähemalt mitte soodustada uue sõja ettevalmistamist ja vallapäästmist. See poliitika on üheks rahuliku koosseksisteerimise ja riikidevahelise koostöö vormiks, üheks vastavate maade rahvaste julgeoleku

²³ Sveitsi poliitikud peavad Sveitsi traditsioonilise neutraliteedi poliitika tekkeajaks XVI sajandit.

²⁴ Vt. Rahumanifest, «Rahva Hää!», 26. novembrist 1957. a.

ja sõltumatuse kaitsmise vormiks. Riikide astumine seda teed mööda tähendab rahutsooni laienemist ja vastavalt sõjatsooni kitsenemist.

Imperialistlikud riigid püüavad õõnestada nende maade rahu- ja neutraliteedipoliitikat ning tõmmata nad imperialistide poolt loodud agressiivsetesse blokkidesse (NATO, SEATO, Bagdadi pakt jt.), mis kergendaks imperialistide plaanide realiseerimist sõja ettevalmistamise ja vallapäästmise teel.

Sellepärast on ka arusaadav, miks imperialistlike riikide poliitikud astuvad välja neutraliteedi- ja agressiivsetest blokkidest mitteosavõtu poliitika vastu.

Nii ütles Ameerika Ühendriikide riigisekretär John Foster Dulles, esinedes Miami (Florida) Ameerika Legioni kongressil 10. oktoobril 1955. aastal: «Ameerika Ühendriigid ei usu neutraliteedi võimalusse», ja väitis, et neutraliteedipoliitika olla tänapäeval «vananenud kontseptsiooniks». Kui 11. juulil 1956. aastal küsiti J. F. Dulleselt, kas ta ikka veel arvab, et neutralism on «amoraalne», siis andis ta jaatava vastuse.²⁵ Samas vaimus esines ka Ameerika Ühendriikide viitsepresident Nixon oma Manila (Filipiinid) 4. juuli 1956. a. kõnes.²⁶

Milliste «argumentidega» žongleerivad neutraliteedi vaenlased? Nad püüavad kõigepealt väita, nagu oleks neutraliteet vastuolus ÜRO põhikirja nõuetega. See argument ei vaja kommentaare. Neutraliteet ei eita võitlust agressiooniga, vaid on selle ülesandega tihedalt seotud, sest see aitab kaasa rahuvaenuliku — agressiivsete sõjaliste blokkide — poliitika plaanide nurjumisele. Rahu ajal ei eita neutraliteedipoliitika osavõttu sanktsioonidest, mis on ette nähtud ÜRO Põhikirjas agressori vastu sel juhul, kui sanktsiooniotsus on vastu võetud Julgeolekunõukogu poolt ÜRO Põhikirja paragrahv 27 täitmisega, mis nõuab Julgeolekunõukogu viie alalise liikme üksmeelt. Neutraliteet ja sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitika²⁷ teenivad rahuüritust ja on täielikus kooskõlas ÜRO printsiipidega. Nii näiteks teostab Rootsi oma

²⁵ Vt. «U.S. News and World Report», Volume XLI, nr. 3, July 20, 1956, Washington, lk. 90.

²⁶ «U.S. News and World Report», Volume XLI, nr. 2 July 13, 1956, Washington, lk. 70—72.

²⁷ Juriidiliselt esineb sõna neutraliteet sõja ajal, neutraliteedipoliitikat (agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosavõttu) rahu ajal nimetatakse ka neutralismiks.

traditsioonilist poliitikat — jääda rahu ajal eemale sõjalistest liitudest. Selle poliitika eesmärgiks on säilitada sõja korral neutraliteet nende kohustuste raames, mida paneb peale ÜRO liikmeskonda kuulumine. Rootsi arvates on selline välispoliitika kooskõlas Rootsi huvidega ning peab ühtlasi soodustama rahulikke ja sõbralikke sidemeid selles Euroopa osas.

Kuidas saavad Ameerika Ühendriikide tegelased rääkida neutraliteedi mõiste vananemisest, kui Ameerika Ühendriigid olid tunnustanud Austria alalist neutraliteeti?

Lääne propaganda on läinud isegi nii kaugele, et hakati väitma, et neutraliteedipoliitika olla «välja mõeldud kommunistide poolt» ja on NSV Liidule «kasulik». Muidugi ei ole asi selles, et neutraliteet on «kommunistide väljamõeldis», vaid selles, et selline poliitika ei ole nendele, kes sepitsevad sõjaplaane, meeltemööda. 1955. aastal otsustas Londoni ajakiri «Economist», mitte varjates oma ärevust seoses neutralistlike meeleolude kasvuga Läänes, «paljastada» Nõukogude riiki «masendavas vastuolus»: ühelt poolt NSV Liit toetavat neutraliteeti, kuid teiselt poolt usub kommunismi lõplikusse võidusse kogu maailmas, kus aga ei saa enam olla «neutraalseid». Tähendab, teeb «Economist» järelduse, Moskva on neutraliteedi vastu. Ja kuigi praegu Moskva on neutraliteedi poolt, siis ainult selleks, et luua maailma, milles ei saa olla kohta neutraalidel. Kuid «Economisti» toimetust teab ju väga hästi, et NSV Liit, ehitades kommunismi, seisab samal ajal kahe süsteemi rahuliku koosseksisteerimise positsioonil. On selge, et neutraliteediküsimuse ülekandmine kahe erineva süsteemi vahelise võitluse ja võistluse pinnale ei ole midagi muud kui odav sulitrikk.

Kaasajal esineb imperialistlikus leeris arvamus, et mida enam suureneb nende riikide arv, kes astuvad välja rahu ja neutraliteedi eest, seda enam võib maailma mõningates rajoonides, näiteks Kesk- ja Lähis-Idas, tekkida tühjus (vaakuum). Sellised väited väljendavad põlastust vastavate riikide suverääniteedi suhtes ega tunnusta fakti, et need riigid võivad teostada oma sõltumatut poliitikat.

Hiina Rahvavabariigi Riiginõukogu esimees Tšou En-lai ütles oma vastustes ameerika raadiokompanii

esindajale 19. detsembril 1956. aastal Ranguunis seoses sellega:

«Arvamust sellest, et nende riikide rahu- ja neutraliteedipoliitika loob tühjuse, võib vaadelda ainult kolonialismi ideoloogia väljendusena. Meie astume otsustavalt välja selliste väidete vastu, mis ignoreerivad nende riikide suveräniteeti ja väärikust. Arvame kindlalt, et nende rahu- ja neutraliteedipoliitikat peab austama.»²⁸

Imperialistidele ei meeldi, kui väikeriigid hakkavad teostama sõltumatut poliitikat, kui viimased tahavad kindlustada endale rahu ega taha osa võtta agressiivsetest sõjalistest blokkidest. Ameerika Ühendriigid ei peatu isegi toorest vahelesegamisest nende riikide siseasjadesse, kes ei võta osa agressiivsetest sõjalistest blokkidest ja teostavad neutraliteedipoliitikat. Kuid keeldumine osavõtust NATO-taolistest agressiivsetest blokkidest, tung neutraliteedile osutus tõsiseks jõuks. Ja ta kasvab pidevalt, hoolimata Ameerika Ühendriikide agressiivsete ringkondade tahtest, kes kramplikult hoiavad kinni oma «sõja piiril» poliitilisest kursist.

Nagu Hiina Rahvavabariigi Riiginõukogu peaministri asetäitja Tsen Jün, kes viibis vaatlejana Varssavi lepingu liikmesriikide Poliitilise Konsultatiivkomitee nõupidamisel 24. mail 1958. a., märkis, on sotsialismi jõudude tugevnemine ja arenemine, imperialismi jõudude allakäik ja mandumine kaasaegse rahvusvahelise olukorra peamiseks iseärasuseks. Paljudes kapitalistlikes maades, konstateeris Tsen Jün, jätkub tendents eemalduda Ameerika Ühendriikidest ja aktiveerub püüd neutraliteedi poole. Imperialistlike maade ekspansiivne ja agressiivne poliitika annab praegusel ajal nende soovidele vastupidiseid tagajärgi. Enneolematult on kasvanud Aasia ja Aafrika rahvaste liikumine kolonialismi vastu. Rahu jõud on praegu võimsamad kui kunagi varem ja kui imperialism julgeb sõda valla päästa, pühivad maailma rahvad imperialismi maapinnalt minema.²⁹

Praeguse jõudude vahekorra juures rahvusvahelisel areenil on ainsaks reaalseks poliitikaks erineva sotsiaalse korraga riikide rahuliku koosseksisteerimise poliitika. Rahu ja rahvusvahelise koostöö idee, mille elluviimise eest Nõukogude Liit ja teised rahuarmastavad ri-

²⁸ Vt. «Правда» от 5 января 1956 г.

²⁹ Vt. «Правда» от 28 мая 1958 г.

gid järjekindlalt välja astuvad, on võitnud rahvaste täieliku heakskiidu ja toetuse. NSV Liit on oma suhetes pidevalt kinni pidanud ja peab ka tulevikus kinni territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse austamise, mitte-kallaletungi, siseasjadesse mittevahelesegamise, võrdõiguslikkuse ja vastastikuse kasusaamise, rahuliku koeksisteerimise ja majandusliku koostöö printsiipidest.

ÜRO Peaassamblee istungjärgul 23. septembril 1955. a. rõhutas NSV Liidu esindaja, et neutraliteedi tee on kaasaegses rahvusvahelises olukorras väga paljuütlev. Liikumine neutraliteedipoliitika eest on viimasel ajal üha rohkem laienenud... Seda silmas pidades on Nõukogude Liit juba teatanud oma valmisolekust austada nende maade neutraliteeti. Võib loota, et ka teised riigid ilmutavad samasugust arusaamist nimetatud neutraliteedipoliitikast, mis vastab rahu kindlustamise eesmärkidele.³⁰

Nõukogude riik, kes on alati ja järjekindlalt kaitsnud rahuüritust, juhindub oma suhtumises neutraliteedipoliitikasse rahu ja riikide julgeoleku kindlustamise huvidest. NSV Liit on alati suhtunud austusega niisugusesse neutraliteedipoliitikasse, mis aitab kaasa rahu ja rahvaste julgeoleku kindlustamisele. Konkreetse olukorra konkreetne analüüs etendab otsustavat osa neutraliteedi tähtsuse määramisel erinevatel ajalooperioodidel. NSV Liit omistab suurt tähtsust sellele, et rida riike seisab väljaspool agressiivseid sõjalisi blokke ja teostab neutraliteedipoliitikat, andes sellega kaunis olulise panuse rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisse rahu kindlustamise huvides.

N. S. Hruštšov ütles 1958. a. aprillis oma vastustes Itaalia ajalehe «Tempo» korrespondendi küsimustele:

«Me arvame, et kui üks või teine riik soovib teostada neutraliteedi- ja sõjalistest grupeeringutest mitteosavõtu poliitikat ja tõstab üles oma julgeoleku, territoriaalse terviklikkuse ja puutumatuse garanteerimise küsimuse, siis peavad riigid, kellest oleneb nimetatud soovide täitumine, neile vastu tulema. Teatavasti garanteeris NSV Liit koos Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaaga julgeoleku Austriale, kes kuulutas enese neutraalseks. Nimetatud garantiid võidakse meie arvates anda ka sel juhul, kui üks või teine riik sooviks ühineda tsooniga, mis on

³⁰ «Rahva Hääle», 25. septembrist 1955. a.

vaba aatomirelvast. Võiks näiteks kokku leppida selle kohta, et riigid, kellel on olemas aatomirelv, võtaksid endile kohustuse pidada kinni aatomivaba tsooni staatusest.»³¹

Neutraliteedi- ja sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitika kajastab teatavate Lääne-Euroopa, Aasia ja Aafrika maade rahvahulkade taotlust jääda väljapoole agressiivseid sõjalisi blokke, säilitada oma vabadus ja sõltumatus, mitte soodustada uue sõja ettevalmistamist ja vallapäästmist. Neutralismi poliitika on teatud tingimustes üheks rahuliku kooseksisteerimise ja riikidevahelise koostöö vormiks, üheks vastavate maade rahvaste julgeoleku ja sõltumatuse kaitsmise vormiks ja on leidnud Varssavi lepingu liikmesriikide täielikku arusaamist. Lepinguosaliste riikide 24. mai 1958. a. Moskvast toimunud Poliitilise Konsultatiivkomitee nõupidamise deklaratsioonis märgiti, et «Varssavi lepingu liikmesriigid peavad väga tähtsaks, et tippnõupidamisest võtaksid osa neutraalsed riigid, kes ei ole sõjaliste kohustuste kaudu seotud ühegi sõjalise rühmitusega ning on tõestanud oma poolehoidu rahu ja rahvusvahelise koostöö üritusele. Nõupidamisest osavõtjad avaldavad kahetsust, et NSV Liidu ettepanek neutraalsete riikide osavõtu kohta tippnõupidamisest ei leia lääneriikidelt toetust.»³²

Moskvast 14.—16. novembrini 1957. aastal toimunud sotsialistlike maade kommunistlike ja töölispartei esindajate nõupidamise deklaratsioonis märgitakse, et «rahuüritust kaitsevad kaasaja võimsad jõud: võitmatu sotsialistlike riikide leer, mida juhib Nõukogude Liit; Aasia ja Aafrika rahuarmastavad riigid, kes asuvad imperialismivastastel positsioonidel ning moodustavad koos sotsialistlike maadega laialdase rahutsooni; rahvusvaheline tööliklass ja esmajärjekorras tema avan gard — kommunistlikud parteid; koloniaal- ja poolkoloniaalmaade rahvaste vabadusliikumine; rahvaste massiline rahuliikumine; otsustavat vastupanu uue sõja organiseerijate plaanidele osutavad ka nende Euroopa maade rahvad, kes on välja kuulutanud neutraliteedi, Lõuna-Ameerika rahvad, imperialistlike maade endi rahvahulgad. Nende võimsate jõudude ühinemine võib ära hoida sõja puhkemise...»³³

³¹ «Rahva Hääle», 4. aprillist 1958. a.

³² «Rahva Hääle», 27. maist 1958. a.

³³ «Rahva Hääle», 24. novembrist 1957. a.

Seega on tekkinud laialdane rahutsoon, kuhu kuulub nii sotsialistlikke kui ka mittesotsialistlikke Euroopa ja Aasia rahuarmastavaid riike, ning mis hõlmab üle poole maakera elanikkonnast.

Ülesannete seas, mis esitati NLKP XX kongressi poolt välispoliitika valdkonnas, märgitakse kongressi resolutsioonis, et on vaja... «toetada neid maid, kes ei lase ennast kiskuda agressiivsetesse blokkidesse; tulla vastu kõigile jõududele, kes on huvitatud rahu säilitamisest.»³⁴

Kaasaegne võitlus neutraliteediküsimuse ümber — see on osa ulatuslikust ülemaailmsest rahujõudude võitlusest sõja vastu. Neutraliteet ei ole vananenud mõiste. Vastupidi, neutraliteedipoliitika potentsiaalsed võimalused on tänapäeval tunduvalt laiemad kui kunagi varem, sest need riigid, kes on neutraliteedipositsioonidel, võivad toetuda võimsale sotsialistlikule leerile, ülemaailmsele rahuliikumisele.

1958. a. detsembris toimunud Rootsi Kommunistliku Partei XVIII kongressi poliitilises resolutsioonis märgitakse: «Neutraliteedil ei pea olema midagi ühist passiivsusega võitluses rahu säilitamiseks. Aus neutraliteeditahe peab olema ühendatud aktiivse tegevusega rahu kaitseks.»³⁵

Taani Kommunistliku Partei esimees ütles Folketingis 1952. a. jaanuari lõpul: «Meie ei poolda neutraliteeti selles mõttes, et me peame istuma käed rüpes ja ütleva: see, mis toimub väljaspool meie maa piire, ei puutu meisse. Kui aga ükski põhjariik ei võtaks osa sõjalisest liidust ja püüaks selle asemel teostada rahupoliitikat, siis väheneks sõjaohu ja Skandinaavia või Skandinaavia ühe osa sõttakiskumise võimalus oleks hoopis väiksem.»

Tuleb tähendada, et vastupanu sõja ettevalmistamisse neutraliteedi vormides poleks muidugi täisväärtuslik ja mitteküllaldane, kui sellised võitlusvormid oleksid ja jääksid peamiseks. Kuid nende võitlusvormide praktist väärtust kaasajal ei tohi mingil juhul alahinnata. Neutraalsed riigid on kutsutud etendama tähtsat osa rahu säilitamise ja rahvusvahelise pinevuse lõdvenemise ürituses. Nad ei saa jääda kõrvale teiste rahvaste võitlu-

³⁴ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XX kongressi resolutsioonid, Tallinn, 1956, lk. 11.

³⁵ «Vår tid», 1958, nr. 1, lk. 18.

sest aatomirelva keelamisel sõja ärahoidmiseks ja püsiva rahu kindlustamiseks, võitlusest riikidevahelise rahuliku kooseksisteerimise eest.

Agressiivsetest blokkidest mitteosavõtu poliitika on teatud riikide osas meie päevil üheks püsiva rahu, rahvusliku suveräänsuse, rahvaste vabaduse ja sõltumatuse, rahuliku kooseksisteerimise ja kahe süsteemi vahelise majandusliku võitluse eest peetava võitluse vormiks.

Neutraliteedi- ja agressiivsetest sõjalistest grupeeringutest mitteosavõtu (neutralismi) poliitika on üheks abinõuks, mis on suunatud agressiivse «jõupositsiooni» ja agressiivsete sõjaliste blokkide kokkuklopsimise poliitika vastu ning teenib seega rahuüritust. Ühe või teise riigi astumine neutraliteedipoliitika teele tähendab, et rahuksõn laieneb ja vastupidi, see tsoon, kus peremehetsevad agressiivsed jõud — kitseneb. Praeguse jõudude vahekorra juures rahvusvahelisel areenil on ainsaks realistlikuks poliitikaks erineva sotsiaalse korruga riikide rahuliku kooseksisteerimise poliitika.

Rahu ja rahvusvahelise koostöö idee, mille elluvii- mise eest Nõukogude Liit ja teised rahuarmastavad riigid järjekindlalt välja astuvad, on võitnud rahvaste täieliku heakskiidu ja toetuse. Ja mida tugevam on soov rahu kindlustada, seda rohkem tekib võimalusi uue maailma- sõja ärahoidmiseks.

Võitlus rahu eest on omandanud praegustes tingimustes maailma rahvastele kõige otsesema ja aktuaalsema tähtsuse. «Ajaloos ei ole olnud perioodi, mis oleks võrreldav praeguse perioodiga selle võitluse ulatuse ja organisatsioonikindluse poolest, mida rahvahulgad pea- vad sõjaohu vastu.»³⁶ Kasvav ja tugevnev rahurinne avaldab üha suuremat mõju rahvusvahelisele olukorrale rahu, progressi ja rahvaste vabaduse huvides.

Rahvaste võidu tagatiseks on rahujõudude võimas kasv kõigis maades. Ajalugu areneb rahvaste tahte järgi. «Meie ees on progressile sammuva inimkonna helge ja õnnelik tulevik.»³⁷

³⁶ N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile, lk. 20.

³⁷ Rahumanifest, «Rahva Hääle», 26. novembrist 1957. a.

SISUKORD

Sissejuhatus	3
Neutraliteedi- ja agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosa- võtu poliitika pärast Teist maailmasõda	11
Neutraliteedi- ja agressiivsetest sõjalistest blokkidest mitteosa- võtu poliitika osa rahutsooni laienemisel ja tugevnemisel	29

Юрий Андреевич Егоров
РОЛЬ НЕЙТРАЛИТЕТА В БОРЬБЕ НАРОДОВ ЗА
МИР И НЕЗАВИСИМОСТЬ

На эстонском языке
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja *L. Riikoja*
Tehniline toimetaja *E. Kaitsa*
Korrektorid *A. Nurmoja* ja *M. Teemägi*

Ladumisele antud 7. X 1958. Trükkimisele antud
22. XI 1958. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 2,5. For-
maadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 2,05. Arvutus-
poognaid 2,16. Trükiarv 2000. MB-08711. Tell. nr. 2966.
Hans Heldemanni nim. trükikoda. Tartu, Vallikraavi 4.

Hind 60 kop.

1870

1871

1872

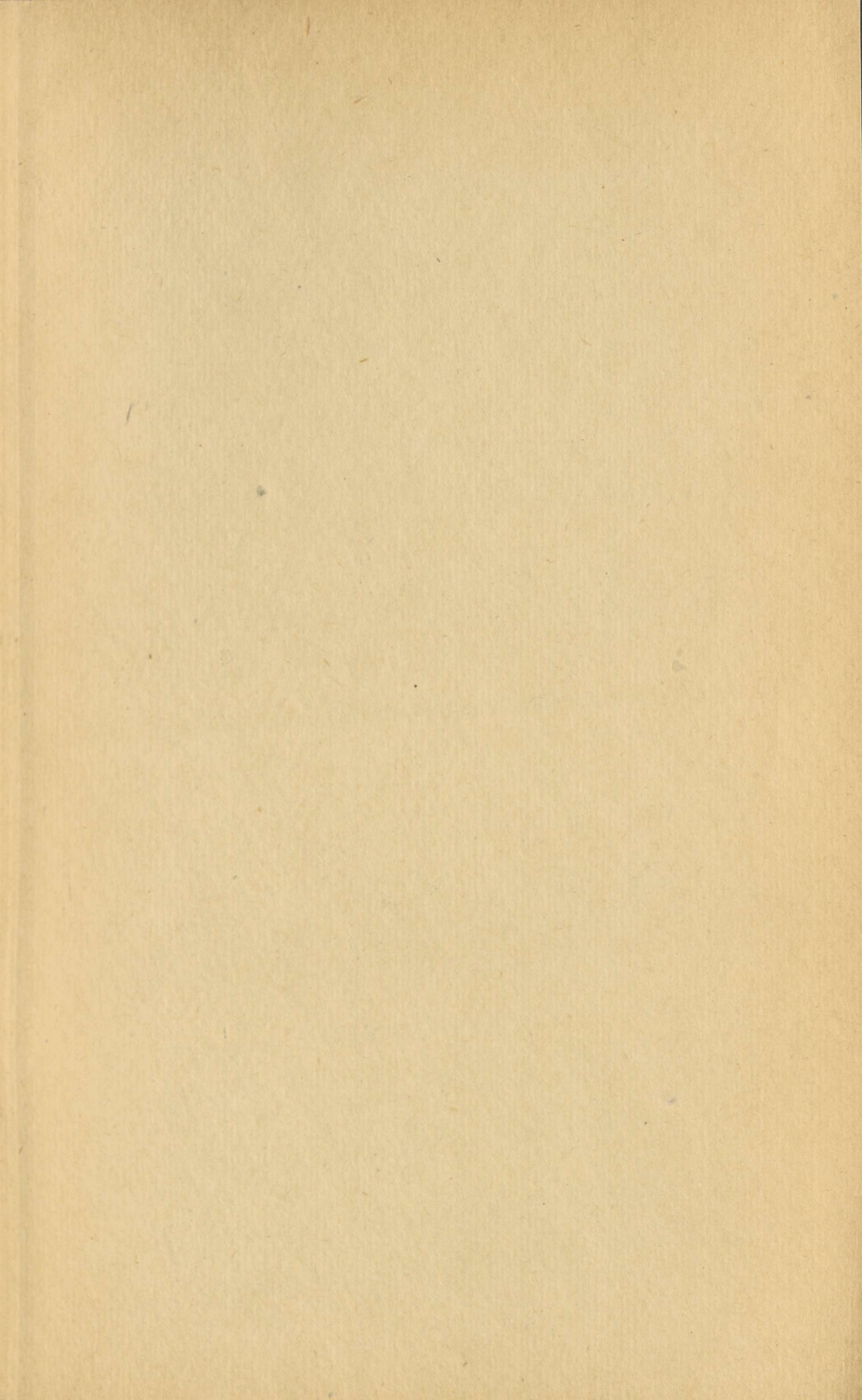
1873

1874

1875

1876

1877

60 kop.

A
17346

101 828

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00482014 0